

lehetőleg elenyésztesük, hogy az egyszerű, természetes életmódhoz lehetőleg közel maradjunk: akkor a köznevelést tartja kívánatosnak, — s itt, mint láttuk, a hazaszeretetre való nevelés kiváló helyet foglal el. Rousseau nem lett volna a természetes nevelés prófétája, ha a család mellett a legtermészetesebb, legközvetlenebb köteléket: a hazát, a hazaszeretetet nevelési rendszerében kellően nem méltányolta, minden polgári erénynek alapjává nem tette volna!

De a fentebbiek egyúttal azt is mutatják, hogy Rousseau a nevelés terén nem volt egészen az az impraktikus álmodozó, aminek őt nevezni szeretik, hogy volt érzéke a gyakorlati élet követelményei iránt, hogy a merev theoretikus, ha a szükség úgy hozta magával, az adott viszonyokkal számoló kultúrfilozófussá tudott átalakulni.

Rácz Lajos.

IRODALOM.

Bárány Gerő: Az ethikai világrend útjelzői. Budapest, 1925.

Kiadja a Budavári Tudományos Társaság.

Ritka jelenség a magyar filozófiai irodalom terén egy kötet filozófiai essay. Bárány Gerő ennek a műfajnak régi s finom tollú művelője, kinek munkáit mindig szívesen olvassa az élet nagy és komoly kérdései iránt érdeklődő, elmélyedni és elmélni szerető művelt ember.

Most ismét egy kötetre valót gyűjtött össze különböző folyóiratokban megjelent dolgozataiból, melyek azonban így együtt kerek egészet adnak, egy mélyen gondolkodó, nagy tudású, művelt elme világfelfogását. Tizennyolc essay van összegyűjtve a kötetben, melyek mozaikszerűen illeszkednek egymáshoz, hogy kerek képet adjanak. Minden egyes cikkben azonban tükröződik a szerző alapfelfogása a világról, az emberi életről, az emberi élet céljáról, a kultúráról s az ember erkölcsi feladatairól.

Bárány Gerő az élet legnagyobb kérdéseivel foglalkozik, s feleletet keres mindazokra a kérdésekre, melyeket magunkba elmerülve, a csendes elmélkedés óráiban mindnyájan felvetünk, s melyek a kétség perceiben mindnyájunkat kínoznak és gyötörnek. Mi a világ? s mi ebben a világban a mi helyünk? Mi az emberi élet célja és értelme? Mi a boldogság és lehetünk-e boldogok? Mi a kultúra feladata? Mi a filozófia és milyen viszonyban van az étellel? Mi az egyén viszonya a nemzethez? Mi a viszonyunk a multhoz és jövőhöz? Tanítóinkhoz és a gyermekhez? Ki a nagy ember, s mi a nagy emberek jelentősége? Mi a valóság és mi az ideál? S mi az eszmények szerepe az emberiség életében?

Ezek a kérdések is mutatják, hogy Bárány Gerő is, mint az ő kedvencei, a poéta-filozófusok, Schopenhauer, Nietzsche és Tolsztoj, a nagy *kérdés-feltevők* és *boldogság-keresők* közé tartozik. Kérdéseivel megragad bennünket s szívesen követjük őt

a nagy keresésben nyomról-nyomra, s szinte izgatottan várjuk, hová vezet.

Mindjárt első cikke bevezet a filozófiai problémák kellő közepébe. Költői címe: „A világ titkainak beszédes némasága.“ Bárány Gerő szembeállítja ebben a cikkben a szellemi világot a fizikai világgal.

Két világban él az ember. Egyik a fizikai világ, a másik a szellemi világ. A szellemi világ a felsőbbrendű. „De van valami, ami nagyobb, mint az ember, nagyobb a nagy embernél is, amit azonban az ember sejtéseivel is alighogy megközelíthet: — ez az, amit rövidesen *Eszmének* nevezünk.“ (39. l.) Mint látjuk, Bárány Gerő idealista, de nemcsak a világkép megalkotásában idealista, hanem az életfelfogás tekintetében is. Több ízben fölveti azt a kérdést: mi az emberi élet célja és értelme? Sőt külön fejezetet is szentel neki, s mindig arra az eredményre jut, hogy „az emberi életnek csakis erkölcsi értelme lehet, s az emberi életnek csakis erkölcsi célja lehet.“ (129. l.) Ez a cél: a tökéletesedés. (121. l.)

Bárány Gerő felfogása szerint tehát a fizikai világrénd mellett van egy erkölcsi világrénd, ez a szellemi élet világréndje. Ennek a világréndnek útjelzőit akarja megadni könyvében, mint a könyv címe mutatja. S a könyv fejezetei valóban ilyen útjelzők, mert a filozófia van hivatva az utat megmutatni, s így, mint „A filozófia és az élet“ című fejezetben kifejti, az élet nagy kérdéseivel foglalkozik, azokkal a nagy kérdésekkel, melyek az embert legközelebből érdeklik.

Nagyon szép fejtegetéseket olvashatunk a könyvben a boldogságról. A reális boldogságot elérhetőnek tartja, s ezt abban találja, hogy rendeltetésünket betöltjük, kötelességeinket teljesítjük.

Miután általában szólt a nagy emberekről, s kifejtette ezek jelentőségét, két nagy emberről szól részletesen: Nietzschéről és Tolsztojról. Mindkettő korunk filozófiájának legjobban izgató, érdekes alakja. Mindkettő maga is probléma. Bárány Gerő mély megértéssel vizsgálja Nietzsche filozófiáját s ennek viszonyát a görög gondolkozáshoz és keresztény felfogáshoz. Tolsztojról mesteri képet rajzol, s igyekszik megértetni velünk tanításait. Elmerül munkáiba, vizsgálja életét és keresi bennük az összhangot. Amint lassanként kialakul előttünk az egész kép, nemcsak megismerjük Tolsztojt, de tisztelettel tekintünk alakjára. Oly férfiú áll előttünk, ki életével meg akarta valósítani az elveket, amiket hirdetett.

A pedagógust természetszerűen közelről érintik a filozófia kérdései, mert hiszen a nevelési rendszer voltaképp egy filozófiai rendszer gyakorlati konzekvenciája. De Bárány Gerőben különösen erősen él a kultúra iránti szeretet s a pedagógia iránti érdeklődés. Könyvében számos fejezet van, mely egyenesen pedagógiai természetű, s mely a pedagógust különösen érdekelheti. Ilyenek: „Egy kérdőjel!“, melyben a kultúra kérdését fejtegeti, s a kultúra feladatát abban találja, hogy az élet és halál között

összhangot teremtsen. Fölveti azt a kérdést: sikerülhet-e ez? Haladt-e kultúránk? Ezt kérdőjelnek hagyja.

A pedagógust érintő fejezetek továbbá: A gyermekről. A tavasz ébredése. Mit köszönhetünk első tanítóinknak? A tanítás és nevelés értékéről.

Ezekben jut kifejezésre, mily nagyra becsüli Bárány Gerő a tanítás és nevelés munkáját, mennyire megérti a gyermeket és a generációk közötti nagyszerű összefüggést, s mennyire kapcsolatba tudja hozni a lét összes kérdéseit az egész kozmosszal.

Mindaz, amit itt vázlatosan előadtunk, csak arra szolgál, hogy áttekinthető képet adjon Bárány Gerő filozófiai felfogásáról s tájékoztassa az olvasót könyvének gazdag tartalmáról. De nem adhat képet arról a módról, ahogyan Bárány Gerő az olvasót az egyes problémákba bevezeti. Pedig könyvének egyik legnagyobb erénye éppen az, hogy az olvasót lassan, szinte észrevétlenül bevezeti a filozófiai gondolkodásba. Aki Bárány könyvét olvassa, meg fogja szeretni a filozófiát és a filozofálást, érezni s érteni fogja, mit jelent mindenkinek, aki tudománnyal foglalkozik, a filozófia, s mennyire szüksége van reá minden gondolkodó embernek. Meg vagyok győződve róla, hogy ez a könyv sok barátot fog szerezni a filozófiának, s azért mindenkinek legmelegebben ajánlom.

Weszely Ödön.

Neményi Imre: Apáczai Csere János. Születésének háromszázadik évfordulójára. Budapest, Lampel R., 1924.

Apáczai Csere János a magyar pedagógia és magyar tudomány történetének egyik legérdekesebb alakja. Egész élete küzdelmes vívódás a magyar kultúra érdekében, s a mostoha sors alkotó erejének teljében, élete derekán, 34 éves korában töri össze.

Neményi a magyar művelődéstörténet első kultúrpolitikusának nevezi, s ezzel egészen más és új beállításban mutatja be egész működését, mint azt eddig tették. Eddig Apáczainak fő érdemét abban látták, hogy Descartes filozófiáját szolgáltatta meg magyarul, s mint pedagógus, a gyulafehérvári, majd a kolozsvári iskolán nagy sikerrel működött. Neményi egész életét, mindenféle munkásságát egy nagy cél szolgálatába állítja, ez a nagy cél: a magyar nemzetet beállítani az európai kultúra munkájába a maga nemzeti nyelvének segítségével. Ugyanaz a gondolat ez, melyért Kazinczy lelkesül, mely Bessenyeiit hevíti, s melyért Széchenyi is egész életén át küzdött.

Apáczai is, mint annyi más jelesünk, a külföldön való tartózkodás ideje alatt tapasztalta, mennyire hátra maradt a tudományban nemzetünk, s ekkor határozta el, hogy a nemzeti műveltség emelésén fog fáradozni. Ekkor érlelődik meg benne az a gondolat, hogy a tudományokat magyar nyelven kell hozzáférhetővé tenni a magyar nemzet szélesebb rétegei számára. Ennek a nagy kultúrpolitikai gondolatnak a szolgálatába akarja állítani Apáczai az iskolát. Gyulafehérvári székfoglaló beszéde *De studio sapientiae* már iskolaszervezési programm,